

In the land of ancient writing and printing

On the outskirts of the city of Toruń[1] there is a fascinating place dedicated to the history and technology of stationery and printing. The Museum of Literature and Printing in Grębocin is situated in the church's building from the late thirteenth century, founded by the Teutonic Order[2]. Conservator Dariusz Subocz, the museum founder and its director, collected a large amount of printing machines, bookbinding devices, writing tools, matrices for leathers' embossing and many other tools, items as well as different kind of equipment[3].

The exhibits stored inside the thick walls of the small gothic church cram every nook. During the tour it seems the time stops. Away from the hustle and bustle of the city, surrounded by nature the visitor can be introduced in the theory and practice of the ancient crafts, see how paper, parchment and leather are manufactured, how it was written in medieval scriptoria and how old books were printed. The Museum also organizes workshops and demonstrations of old materials and tools manufacturing. Professionals, who are interested in the old crafts, and students (among others from The Department of Paper and Leather Conservation of Nicolaus Copernicus University in Toruń), school trips and tourists, visitors of surrounding monuments of Toruń come to see the Museum.

Big screw presses, which were used to press the stacks of paper sheets after moulding, absorb visitors' attention after the entry into the Museum. Everyone can admire the elaborately constructed moulds for making paper used in the old paper mills, including moulds which cover is made of metal wires – so called "laid moulds" (known from the thirteenth century in Europe), and of metal mesh – so called "wove paper moulds" (used since the second

half of eighteenth century). On the covers' screens can be seen often occurring element – the filigree.

Reconstructions of paper moulds used in the East are also presented. Arouse great interest in various types of machinery used in old printing – the oldest are wooden and these produced later are made of metal, which were subjects to patents. The large numbers of patents were rapidly emerging in the nineteenth century – during the great industrial revolution. You can look into the machine and see how printing inks can be applied on typesetting by rollers.

There are also cabinets with the cases full of printing fonts, devices and materials for them casting as well as engraved plates for the printing illustrations. Reprint of the Gutenberg Bible (with financial support from John Wolf-Eckhard from Rastatt) can be seen at the exhibition exposition beside the old books, prints and leaflets.

Of course many people who visit the museum has the right not to know that a few dozen years ago, it was typical that signatures were served.

Sewing on raised bands (strings or strips) using a thread was carried out on so called sewing press.

Other method of books sewing, was fastening signatures together with staple wires, which was introduced in the nineteenth century sewing (this method is still used today for example in producing brochures or magazines). Leather covered book can be embossed with various tools, for example thick metal matrices.

Visitors can also try to sit down in an old wooden school desks and write with a quill pen on some sheets of handmade paper. The writing material was of course not only paper but also papyrus or parchment (specially processed animals' hide). Creating such an interesting Museum would not have been possible without enormous passion of the Museum director. All ancient literature and printing freaks are welcome to this interesting place.

Tomasz Koziolec

*Department of Paper and
Leather Conservation*

Nicolaus Copernicus University

Footnotes

1. Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa, 87–122 Grębocin, Szkolna Street No. 31, <http://muzeum2.home.pl/pl/grebocin.html> (access: 23.02.2011); "Muzea w Polsce", information portal, <http://www.muzeo.pl/content/view/846/108/> (access: 24.02.2011).

2. In the sixteenth century came under the rule of the evangelical community. In the 20s of the twentieth century was deprived of religious functions. The monument was put into heritage list as unique monument in 1930.

3. D. Subocz, "The Machines and bookbinder devices in the collection of Literature and Printing Museum in Grębocin", [in:] "Parchment and leather. Research, conservation-restoration, craft", conference abstracts, Toruń 21th-23th October 2010, pp. 27–29.

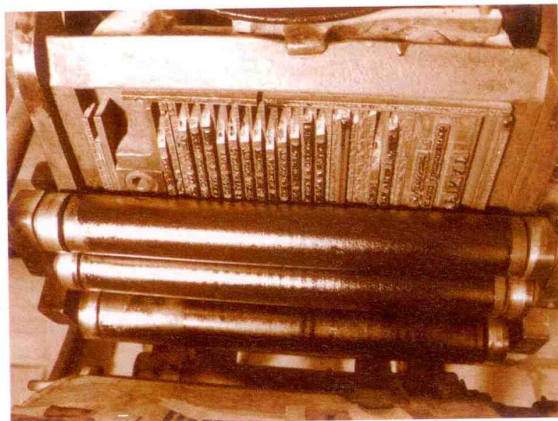
W krainie dawnego pisma i druku

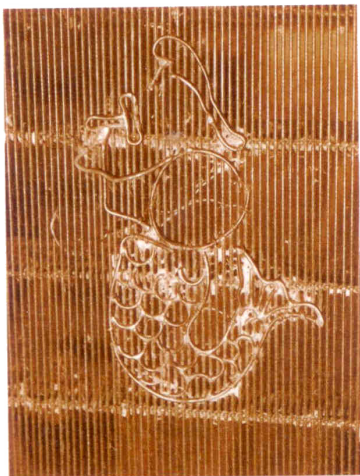
Na obrzeżach Torunia znajduje się fascynujące miejsce poświęcone historii i technologii wytwarzania materiałów piśmiennych i drukarstwa [1]. W Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie, zlokalizowanym w budynku kościoła z końca XIII wieku, założonego przez Krzyżaków [2], udało się jego twórcy, dyrektorowi i jednocześnie konserwatorowi zabytków – Dariuszowi Suboczowi – zgromadzić dużą ilość maszyn drukarskich, urządzeń introligatorskich, narzędzi piśmarnych, matryc do tłoczenia opraw i wielu innych narzędzi, przedmiotów i urządzeń [3]. Ekspozyty znajdują się w obrębie grubych murów niewielkiego gotyckiego kościółka wypełniają każdy jego zakamarek. Podczas zwiedzania jakby zatrzymuje się czas – z dala od zgiełku miasta, w otoczeniu przyrody, można zapoznać się w teorii i praktyce z dawnymi rzemiosłami, zobaczyć, w jaki sposób wytwarzano papier, pergamin, skórę, w jaki sposób pisano w średniowiecznych skryptoriach,

jak drukowano książki. Muzeum organizuje także warsztaty i pokazy wytwarzania dawnych materiałów i przedmiotów. Muzeum odwiedzają specjaliści, zainteresowani dawnym rzemiosłem, studenci (m. in. z Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu), wycieczki szkolne, jak i turyści zwiedzający zabytki Torunia i okolic. Wielkie prasy śrubowe, które służyły do odciskania stosów arkuszy papieru po wyczerpaniu, zwracają uwagę zwiedzających zaraz po wejściu do wnętrza muzeum. Można podziwiać misternie wykonane formy do czerpania papieru stosowane w dawnych papierniach, m.in. formy czerpalne z sitem wykonanym z metalowych drucików – tzw. żeberkowe (znane od XIII wieku w Europie), oraz wykonane z metalowej plecionki – sita welinowe (wykorzystywane od XVIII w.). Na sitach można zaobserwować często pojawiający się element – filigran.

Prezentowane są także rekonstrukcje form papierniczych uży-

wanych na Wschodzie. Duże zainteresowanie budzą rozmaite typy maszyn stosowanych w dawnym drukarstwie, najstarsze, drewniane, i późniejsze, metalowe, będące przedmiotem patentów, bardzo licznie, wręcz lawinowo pojawiających się w XIX wieku – w okresie wielkiej rewolucji przemysłowej. Można zajrzeć do środka maszyn i zobaczyć, jak wyglądało nanoszenie farb na skład drukarski za pomocą wałków. Nie brakuje także szaf z kasztami pełnymi czcionek drukarskich, są stanowiska do ich odlewania a także matryce do drukowania ilustracji. Obok starych ksiąg, grafik, druków ulotnych można oglądać na wystawie ekspozycję reprintu Biblii Gutenberga (dzięki finansowemu wsparciu Johna Wolfa-Eckharda z Rastatt). Wiele osób, które odwiedzają muzeum, ma oczywiście prawo nie wiedzieć, że jeszcze przed kilkudziesięcioma laty powszechnie stosowanym sposobem łączenia składek w książkach było ich wiązanie na sznurki czy tasiemki (tzw. zwięzy)

Sito żeberkowe z przytwierdzonym do niego filigranem

za pomocą nici na tzw. szywnicach, a w XIX wieku upowszechniło się szycie/spinanie drutem (sposób ten stosowany jest jeszcze obecnie np. do broszur czy czasopism). Oprawiona w skórę książka mogła być tłoczona różnymi narzędziami, m.in. przy użyciu metalowych matryc. Odwiedzający muzeum mogą też zasiąść w dawnych drewnianych ławkach szkolnych i pisać gęsim

piórem na kartkach czerpanego papieru. Podłożem był oczywiście nie tylko papier, ale także papirus czy pergamin zwierzęcy.

Stworzenie tak ciekawego muzeum nie byłoby możliwe, gdyby nie przeogromna pasja dyrektora muzeum. Wszystkich miłośników dawnego piśmiennictwa i drukarstwa zapraszam w to ciekawe miejsce.

*Tomasz Koziolec
Zakład Konserwacji
Papieru i Skóry
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
W Toruniu*

Przypisy:

1. Muzeum Piśmiennictwa i Drukarni, 87-122 Grębocin, ul. Szkolna 31, <http://muzeum2.home.pl/pl/grebocin.html> (dostęp: 23.02.2011); „Muzea w Polsce”, portal informacyjny, <http://www.museo.pl/content/view/846/108/> (dostęp: 24.02.2011).

2. W XVI wieku przeszedł pod rządzą gminy ewangelickiej. W latach 20-tych XX w. został pozbawiony funkcji sakralnej, w 1930 r. wpisany na listę zabytków jako obiekt klasy zerowej.

3. D. Subocz, „Maszyny i urządzenia intrologatorskie w zbiorach Muzeum Piśmiennictwa i Drukarni w Grębocinie”, [w:] „Pergamin i skóra. Badania, konserwacja-restauracja, rzemiosło”, Abstrakty, materiały konferencyjne, ZKPIS UMK, Toruń 21–23 października 2010, s. 27–29.

* Znak wodny (zwany też filigranem) to charakterystyczny obraz widzialny w świetle przechodzącym, uzyskiwany w trakcie formowania papieru. Jest on widoczny jedynie dzięki różnicowanej grubości warstwy papieru lub zagęszczeniu włókien. Obecnie zazwyczaj stosowany jest jako zabezpieczenie druku. Pierwotnie znaki wodne powstawały w trakcie ręcznego czerpania papieru, dzięki przymocowanym do sita prostym, linearnym wzorcom wykonanym z cienkiego drutu. Warstwa papieru w tym miejscu była cieńsza, co pozwalało zobaczyć filigran przy spoglądaniu pod światło. Najstarsze znaki wodne znaleziono na papierach włoskiej czerpalni w Fabriano z 1282 r. W Polsce najdawniejszym znakiem jest podwójny krzyż z papieru w Prądniku Czerwonym pod Krakowem z końca XV wieku. (przyp. red. na podst. http://pl.wikipedia.org/wiki/Znak_wodny)